

ગુજરાત જાહેર સેવા આયોગ

છ-૩ સર્કલ પાસે, છ રોડ, સેક્ટર-૧૦/એ, ગાંધીનગર-૩૮૨૦૧૦

ખ.ક. ૬૧/૨૦૨૦-૨૧

જાગ્યાનું નામ: સરકારી વિનયન, વાણિજ્ય અને વિજ્ઞાન કોલેજો ખાતે ઇતિહાસ
વિષયના મદદનીશ પ્રાધ્યાપક, વર્ગ-૨ (શિક્ષણ વિભાગ)
ભાગ-૧ અને ભાગ-૨ ના ૧૮૦ મિનિટના સંયુક્ત પ્રશ્નપત્રની પ્રાથમિક કસોટીનો
અભ્યાસક્રમ

પ્રાથમિક કસોટીનો અભ્યાસક્રમ ભાગ -૧	
માધ્યમ: ગુજરાતી	કુલ ગુણ : ૧૦૦
૧	ભારતની ભૂગોળ - ભૌગોલિક, આર્થિક, સામાજિક, કુદરતી સંસાધન અને વસ્તી અંગેની બાબતો- ગુજરાતના ખાસ સંદર્ભ સાથે
૨	ભારતનો સાંસ્કૃતિક વારસો- સાહિત્ય, કલા, ધર્મ અને સ્થાપત્યો- ગુજરાતના ખાસ સંદર્ભ સાથે
૩	ભારતનો ઇતિહાસ- ગુજરાતના ખાસ સંદર્ભ સાથે
૪	ભારતની અર્થવ્યવસ્થા અને આયોજન
૫	<u>ભારતીય રાજનીતિ અને ભારતનું બંધારણ:</u> (૧) આમુખ (૨) મૂળભૂત અધિકારો અને ફરજો (૩) રાજ્યનીતિના માર્ગદર્શક સિદ્ધાંતો (૪) સંસદની રચના (૫) રાષ્ટ્રપતિની સત્તા (૬) રાજ્યપાલની સત્તા (૭) ન્યાયતંત્ર (૮) અનુસૂચિત જાતિ, અનુસૂચિત જનજાતિ અને સમાજના પછાત વર્ગો માટેની જોગવાઈઓ (૯) એટર્ની જનરલ (૧૦) નીતિ આયોગ (૧૧) પંચાયતી રાજ (૧૨) નાણા પંચ (૧૩) બંધારણીય તથા વૈધનિક સંસ્થાઓ- ભારતનું ચૂંટણી પંચ, સંઘ લોક સેવા આયોગ, રાજ્ય લોક સેવા આયોગ, કોમ્પ્યુટર એન્ડ ઓડિટર જનરલ; કેન્દ્રીય સતર્કતા આયોગ, લોકપાલ તથા લોકાયુક્ત અને કેન્દ્રીય માહિતી આયોગ
૬	સામાન્ય બૌદ્ધિક ક્ષમતા કસોટી
૭	સામાન્ય વિજ્ઞાન, પર્યાવરણ અને ઈન્ફર્મેશન એન્ડ કોમ્યુનિકેશન ટેકનોલોજી
૮	ખેલ જગત સહિત રોજબરોજના પ્રાદેશિક, રાષ્ટ્રીય અને આંતરરાષ્ટ્રીય મહત્વના બનાવો

Advertise No. 61/2020-21

Assistant Professor of History in Govt. Arts, Science, Commerce College
Class-II

Syllabus of Preliminary Test
Paper-1

Medium: Gujarati

Total Marks- 100

1	Geography of India-Physical, Economic, Social, Natural Resources and population related topics- with special reference to Gujarat
2	Cultural heritage of India-Literature, Art, Religion and Architecture- with special reference to Gujarat
3	History of India with special reference to Gujarat
4	Indian Economy and Planning
5	<u>Indian Polity and the Constitution of India:</u> (1) Preamble (2) Fundamental Rights and Fundamental Duties (3) Directive Principles of State Policy (4) Composition of Parliament (5) Powers of the President of India (6) Powers of Governor (7) Judiciary (8) Provisions for Scheduled Castes, Scheduled Tribes and backward classes of the society (9) Attorney General (10) NITIAayog (11) Panchayati Raj Institutions (12) Finance Commission (13) Constitutional and Statutory Bodies: Election Commission of India, Union Public Service Commission, State Public Service Commission, Comptroller and Auditor General; Central Vigilance Commission, Lokpal and Lokayukta, Central Information Commission
6	General Mental Ability
7	General Science, Environment and Information & Communication Technology
8	Daily events of Regional, National and International Importance including Sports

Syllabus of Examination for the Post of Assistant Professor
(History), Class-2 in Gujarat Education Service

Marks-200

Questions-200

Medium-English/ Gujarati

1. Concepts, Ideas and Terms

Bharatvarsha

Khilafat

Sabha and Samiti

Sulah-i-kul

Varnasrama

Turkan-i-Chahlghani

Vedanta

Watan

Purusharthas

Baluta

Rina

Taquavi

Samskaras

Iqta

Yajna

Jaziya

Ganarajya

Zakat

Janapada

Madad-i-maash

Doctrine of Karma

Amaram

Dandaniti / Arthasastra / Saptanga

Raya-Rekho

Dharmavijaya

Jangama / Dasa

Stupa / Chaitya/ Vihara

Madarasa / Maqtab

Nagara / Dravida / Vesara

Chauth / Sardeshmukhi

Bodhisattva / Tirthankara

Sarai

Alvars / Nayanars

Polygars

Sreni

Jagir / Shariyat

Bhumi-chidra-vidhana-nyaya

Dastur

Kara-bhoga-bhaga

Mansab (Rank)

Vishti

Deshmukh

Stridhana	Nadu / Ur
Memorial Stones	Ulema
Agraharas	Firman
Ain-i-Dashsalah	Satyagraha
Pargana	Swadeshi
Shahna-i-Mandi	Revivalism
Mahalwari	Communalism
Hind Swaraj	Orientalism
Mercantilism	Oriental Despotism
Economic Nationalism	De-Industrialisation
Indian Renaissance	Subsidiary Alliance
Economic Drain	Evangelicalism
Colonialism	Bhudan
Paramountcy	Panchsheel
Dyarchy	Mixed Economy
Federalism	Socialism
Utilitarianism	Hindu Code Bill
Filtration Theory	Historical Methods
Forward Policy	Plagiarism
Doctrine of Lapse	Ethics and Morality in History Writing
Colonization	Decolonization

2. Ancient Indian History

- **Negotiating the Sources:** Archaeological sources: Exploration, Excavation, Epigraphy and Numismatics. Dating of Archaeological Sites. Literary Sources: Indigenous Literature: Primary and Secondary: problem of dating Religious

and Secular Literature, Myths, Legends, etc. Foreign Accounts: Greek, Chinese and Arabic.

- **Pastoralism and Food production:** Neolithic and Chalcolithic Phase: Settlement, distribution, tools and patterns of exchange.
- **Indus/Harappa Civilization:** Origin, extent, major sites, settlement pattern, craft specialization, religion, society and polity, Decline of Indus Civilization, Internal and external trade, First urbanization in India.
- **Vedic and later Vedic periods:** Aryan debates, Political and Social Institutions, State Structure and Theories of State; Emergence of Varnas and Social Stratification, Religious and Philosophical Ideas. Introduction of Iron Technology, Megaliths of South India.
- **Expansion of State system:** Mahajanapadas, Monarchical and Republican States, Economic and Social Developments and Emergence of Second Urbanization in 6th century BCE; Emergence of heterodox sects-Jainism, Buddhism and Ajivikas.
- **From State to Empire:** Rise of Magadha, Greek invasion under Alexander and its effects, Mauryan expansion, Mauryan polity, society, economy, Asoka's Dhamma and its Nature, Decline and Disintegration of the Mauryan Empire, Mauryan art and architecture, Asokan edicts: language and script.
- **Dissolution of Empire and Emergence of Regional Powers:** Indo-Greeks, Sungas, Satavahanas, Kushanas and Saka-Ksatrapas, Sangam literature, polity and society in South India as reflected in Sangam literature. Trade and commerce from 2nd century BCE to 3rd century CE, Trade with the Roman World, Emergence of Mahayana Buddhism, Kharavela and Jainism, Post-Mauryan art and Architecture. Gandhara, Mathura and Amaravati schools.
- **Gupta Vakataka age:** Polity and Society, Agrarian Economy, Land Grants, Land Revenue and Land Rights, Gupta Coins, Beginning of Temple Architecture, Emergence of Puranic Hinduism, Development of Sanskrit Language and Literature. Developments in Science Technology, Astronomy, Mathematics and Medicine.
- **Harsha and his Times:** Administration and Religion.

- Salankayanas and Visnukundins in Andhradesa.
- **Emergence of Regional Kingdoms:** Kingdoms in Deccan: Gangas, Kadambas, Western and Eastern Chalukyas, Rashtrakutas, Kalyani Chalukyas, Kakatiyas, Hoysalas and Yadavas.
- **Kingdoms in South India:** Pallavas, Cheras, Cholas and Pandyas,
- **Kingdoms in Eastern India:** Palas and Senas of Bengal, Varmans of Kamarupa, Bhaumakaras and Somavamsis of Odisha.
- **Kingdoms in Western India:** Maitrakas of Vallabhi and Chalukyas of Gujarat.
- **Kingdoms in North India:** Gurjara-Pratiharas, Kalacuri-Chedis, Gahadavalas and Paramaras.
- **Characteristics of Early Medieval India:** Administration and Political Structure Legitimation of Kingship.
- Agrarian economy; land grants, changing production relations; graded land rights and peasantry, water resources, taxation system, coins and currency system;
- **Trade and urbanization:** patterns of trade, and urban settlements, ports and trade routes, merchandise and exchange, trade guilds; trade and colonization in south-east Asia.
- **Growth of Brahminical religions:** Vaisnavism and Shaivism; Temples; Patronage and Regional Ramification; Temple Architecture and Regional Styles. Dana, Tirtha and Bhakti, Tamil Bhakti movement - Shankara, Madhava and Ramanujacharya.
- **Society:** Varna, Jati and Proliferation of Castes, Position of women; Gender, marriage and property relations; Women in public life. Tribes as peasants and their place in Varna order. Untouchability.
- **Education and Educational Institutions:** Agraharas, Mathas and Mahaviharas as Centres of Education. Growth of Regional Languages.
- **Debates of state formation in early medieval India:** A) Feudal model; B) Segmentary model; C) Integrative model
- **Arab contracts:** Suleiman Ghaznavid conquests. Alberuni's Accounts

3. Medieval Indian History

- **Source of Medieval Indian History:** Archaeological, Epigraphic and Numismatic sources, Material evidences and Monuments; Chronicles; Literary sources – Persian, Sanskrit and Regional languages; Daftar Khannas: Firmans, Bahis / Pothis / Akhbarat; Foreign Travellers' Accounts – Persian and Arabic.
- **Political Developments** – The Delhi Sultanate – the Ghoris, the Turks, the Khaljis, the Tughlaqs, the Sayyids and the Lodis. Decline of Delhi Sultanate
- **Foundation of the Mughal Empire** – Babur, Humayun and the Suris ; Expansion and Consolidation from Akbar to Aurangzeb. Decline of the Mughal Empire.
- **Later Mughals and Disintegration of the Mughal Empire.**
- **The Vijayanagara and the Bahmanis** - Deccan Sultanate; Bijapur, Golkonda, Bidar, Berar and Ahmadnagar – Rise, Expansion and Disintegration; Eastern Gangas and Suryavamshi Gajapatis.
- **Rise of the Marathas & the foundation of Swaraj by Shivaji** ; its expansion under the Peshwas ; Mughal – Maratha relations, Maratha Confederacy, Causes of Decline.
- **Administration & Economy:** Administration under the Sultanate, Nature of State – Theocratic and Theocentric, Central, Provincial and Local Administration, Law of succession.
- Sher Shah's Administrative Reforms ; Mughal Administration – Central, Provincial and Local : Mansabdari and Jagirdari Systems.
- **Administrative System in the Deccan** – The Vijayanagara State & Polity, Bahamani Administrative System; Maratha Administration – Asta Pradhan.
- Frontier Policies under Delhi Sultanate and Mughals.
- Inter-State Relations during the Sultanate and the Mughals.

- Agricultural Production and Irrigation System, Village Economy, Peasantry, Land donation and Agricultural Loans, Urbanization and Demographic Structure.
- Industries – Cotton Textiles, Handicrafts, Agro-Based industries, Organisation, Factories & Technology.
- Trade and Commerce – State Policies, Internal and External Trade: European Trade, Trade Centres and Ports, Transport and Communication.
- Hundi (Bills of Exchange) and Insurance, State Income and Expenditure, Currency, Mint System; Famines and Peasant Revolts.

Socio-Religious Movement

- **Society and Culture:** Social Organisation and Social Structure.
- The Sufis – Their Orders, Beliefs and Practices, the leading Sufi Saints, Social Synchronization.
- Bhakti Movement – Shaivism; Vaishnavism, Shaktism.
- The Saints of the Medieval Period – North and South – their impact on Socio-Political and Religious Life – Women Saints of Medieval India.
- The Sikh Movement – Guru Nanak Dev: his teachings and practices, Adi Granth; the Khalsa.
- Social Classification: Ruling Class, Major Religious Groups, the Ulemas, the Mercantile and Professional Classes – Rajput Society.
- Rural society – Petty Chieftains, Village Officials, Cultivators and Non-Cultivating Classes, Artisans.
- Position of Women – Zanana System – Devadasi System.
- Development of Education, Centres of Education and Curriculum, Madaresa Education.
- Fine Arts – Major Schools of Painting – Mughal, Rajasthani, Pahari, Garhwali; Development of Music.
- Art and Architecture, Indo-Islamic Architecture, Mughal Architecture, Regional Styles.

- Indo-Arabic Architecture, Mughal Gardens, Maratha Forts, Shrines and Temples.

4. Morden Indian History

- **Sources of Modern Indian History:** Archieval Materials, Biographies and Memoirs, Newspapers, Oral Evidence, Creative Literature and Painting, Monuments, Coins.
- **Rise of British Power:** European Traders in India in the 16th to 18th Centuries – Portuguese, Dutch, French and the British.
- Establishment and Expansion of British Dominion in India.
- British Relations with Principal Indian States – Bengal, Oudh, Hyderabad, Mysore, Carnatic and Punjab.
- Mutiny of 1857, Causes, Nature and Impact.
- Administration of the East India Company and the Crown; Evolution of Central and Provincial Structure under East India Company.
- Paramountcy, Civil Service, Judiciary, Police and the Army under the Company; British Policy and Paramountcy in the Princely States under the Crown.
- Local Self-Government.
- Constitutional Changes, 1909 – 1935.
- **Colonial Economy:** Changing Composition, Volume and Direction of Trade.
- Expansion and Commercialization of Agriculture, Land Rights, Land Settlements, Rural Indebtedness, Landless Labour, Irrigation and Canal System.
- Decline of Industries – Change in Socio-Economic Conditions of Artisans; De-urbanisation; Economic Drain; World Wars and Economy.
- British Industrial Policy; Major Modern Industries; Nature of Factory Legislation; Labour and Trade Union Movements.

- Monetary Policy, Banking, Currency and Exchange, Railways and Road Transport, Communications – Post & Telegraph.
- Growth of New Urban Centres; New Features of Town Planning and Architecture, Urban Society and Urban Problems.
- Famines, Epidemics and the Government Policy
- Tribal and Peasant Movements
- Indian Society in Transition: Contact with Christianity – the Missions and Missionaries; Critique of Indian Social and Economic Practices and Religious Beliefs; Educational and Other Activities.
- The New Education – Government Policy; Levels and Contents; English Language; Development of Science, Technology, Public Health & Medicine – Towards Modernism.
- Indian Renaissance – Socio-Religious Reforms; Emergence of Middle Class; Caste Associations and Caste Mobility.
- Women’s Question – Nationalist Discourse; Women’s Organisations; British Legislation concerning Women, Gender Identity & Constitutional Position.
- The Printing Press – Journalistic Activity and the Public opinion.
- Modernisation of Indian Languages and Literary Forms – Reorientation in Painting, Music and Performing Arts.
- **Rise of Indian Nationalism:** Social and Economic basis of Nationalism.
- Birth of Indian National Congress; Ideologies and Programmes of the Indian National Congress, 1885-1920: Role of Indian National Congress in Independence Movement.
- Role of freedom fighters in Independence Movement.
- Swadeshi and Swaraj.
- Gandhian Mass Movements; Subhash Chandra Bose and INA; Role of Middle Class in National Movement; Women Participation in National Movement.
- Left Wing Politics.
- Depressed Class Movement.

- Communal Politics; Muslim League and Genesis of Pakistan.
- Towards Independence and Partition.
- **India after Independence:** Challenges after Partition; Integration of the Indian Princely States; Kashmir, Hyderabad & Junagarh.
- Establishment of Constituent Assembly and its Role – The making of the Indian Constitution, its Features, The Structure of Bureaucracy. Prominent Role of Dr. B.R.Ambedakar in making of Constitution
- New Education Policy.
- Economic Policies and the Planning process; Development, Displacement and Issues of Tribals.
- Linguistic Reorganisation of States; Centre-State Relations.
- Foreign Policy Initiatives – Panchsheel; Dynamics of Indian Politics- Emergency; Liberalisation, Privatisation & Globalisation of Indian Economy.

5. World History: Concepts, Ideas and Terms

Pre-history	Humanism
Burial Practices	Enlightened Despotism
Law Codes	Divine Right
Athenian	Supremacy of Church
Slavery	Holy Roman Empire
Aristocracy	Social Contract and General Will
Confucianism	Nation States
Manorial system	Renaissance
Feudalism	Reformation
Non-alignment Parliamentary	Darwinism
Democracy	Great Depression (1929)
Commonwealth	Feminism
Socialism	Nazism
Apartheid	Imperialism
Cold War	Balance of Power
Post-modernism	Rights of Man

6. Historical Method, Research, Methodology and Historiography:

- Scope and Importance of History
- Objectivity and Bias in History
- Heuristics Operation, Criticism in History, Synthesis and Presentation
- History and its Auxiliary Sciences
- History a Science, Arts or a Social Science
- Causation and Imagination in History
- Significance of Regional History
- Recent Trends of Indian History
- Research Methodology
- Hypothesis in History
- Area of Proposed Research
- Sources – Data Collection, Primary / Secondary, Original and Transit Sources
- Trends in Historical Research
- Recent Indian Historiography
- Selection of Topic in History
- Notes Taking, References, Footnotes and Bibliography
- Thesis and Assignment Writing
- Plagiarism, Intellectual Dishonesty and History Writing
- Beginnings of Historical Writings – Greek, Roman and Church Historiography
- Renaissance and its Impact on History Writing
- Negative and Positive Schools of Historical Writing
- Berlin Revolution in History Writing – Von Ranke
- Marxist Philosophy of History – Scientific Materialism
- Cyclical Theory of History – Oswald Spengler
- Challenge and Response Theory – Arnold Joseph Toynbee
- Post – Modernism in History

7. History and culture of Gujarat.

- (1) Stone age places in Gujarat and its culture.
- (2) Gujarat in Maurya age.
- (3) Gujarat in Shaka age.

- (4) Gujarat in Maitrak age.
- (5) Solanki-Vaghela age.
- (6) Muslim Rule in Gujarat : Emerge and development.
- (7) Social and Cultural Condition (With reference to literature, art and Sculpture) of Gujarat From ancient age up to Start of British rule.
- (8) Maratha rule in Gujarat.
- (9) Gujarat during British rule: important reformers like Narmad, Karshandas Mulji, Mahipatram Rupram and Social-Religious reform movements in Gujarat.
- (10) Role of Gujarat in India's independence movement
- (11) Social Changes/Reforms in modern Gujarat.
- (12) Maha-Gujarat movement.
- (13) Navnirman movement and Gujarat.
- (14) A journey of Gujarat from 1960 to 2000

8. Need of Rewriting History from a Nationalistic perspective.

9. Current Trends and Research Advancement in the Field of History.

ઇતિહાસ વિષયના મદદનીશ પ્રાધ્યાપક, વર્ગ-૨ની ભરતી માટેનો પ્રાથમિક

કસોટીનો અભ્યાસક્રમ

કુલ ગુણ-૨૦૦

કુલ પ્રશ્નો-૨૦૦

માધ્યમ-ગુજરાતી/ અંગ્રેજી

૧. વિભાવો, વિચારો અને સંજ્ઞાઓ

ભારતવર્ષ	ખિલાફત
સભા અને સમિતિ	સુલહ-એ-કુલ
વર્ણાશ્રમ	તુર્કાન-એ-ચહલઘાની
વેદાંત	વતન
પુરુષાર્થ	બલુત
ઋણ	તકવી
સંસ્કારો	ઇકતા
યજ્ઞ	જઝિયા
ગણરાજ્ય	જકાત
જનપદ	મદદ-એ-માશ
કર્મનો સિધ્ધાંત	અમરામ
દંડનીતિ/ અર્થશાસ્ત્ર/ સપ્તાંગ	રાયા-રખો
ધર્મવિજય	જંગમ/ દશા
સ્તુપ/ ચૈત્ય/ વિહાર	મદરેશા/ મક્તબ
નગર/ દ્રવિડ/ વેસર	ચોથ/ સરદેશમુખી
બોધિસત્વ/ તીર્થંકર	સરાઇ
અલવારો/ નયનારો	પોલિગરો
શ્રેણી	જાગીર/ શરિયત
ભૂમિ-ચિદ્ર-વિદ્યાન-ન્યાય	દસ્તૂર
કર-ભોગ-ભાગ	મનસબ (દરજ્જો)
વિષ્ટિ	દેશમુખ
સ્ત્રીધન	નડુ/ ઉર
પાળિયા	ઉલેમા
અગ્રહારો	ફરમાન
આઇન-એ-દશસાલાક	સત્યાગ્રહ
પરગણા	સ્વદેશી
શહના-એ-મંડી	પુનર્જીવનબાદ

મહાલવારી	કોમવાદ
હિંદ સ્વરાજ	પ્રાચ્યવિદ્યાવાદ
વેપારવાદ	પૂર્વના દેશોનું આપખુદ રાજ્યતંત્ર
આર્થિક રાષ્ટ્રવાદ	બિન-ઔદ્યોગિકરણ
ભારતીય નવજાગૃતિ	સહાયકારી સંઘિ
આર્થિક શોષણ	ખ્રિસ્તી ધર્મપ્રચાર
સંસ્થાનવાદ	ભૂદાન
સર્વોપરિસત્તા	પંચશીલ
દ્વિમુખી પદ્ધતિ	મિશ્ર અર્થસત્તા
સમવાયવાદ	સમાજવાદ
ઉપયોગિતાવાદ	હિંદુ કાયદા-સંહિતા
ગાળણ(નિતારણ) નીતિ	ઐતિહાસિક પદ્ધતિઓ
આગેબઢો નીતિ	લખાણચોરી (તફડંચી)
ખાલસા નીતિ	ઇતિહાસમાં નીતિ અને સદાચાર લખાણ
સંસ્થાનીકરણ	બિન-સંસ્થાનીકરણ

૨. પ્રાચીન ભારતીય ઇતિહાસ

- **સ્ત્રોતો માટે વાટાઘાટ:** પુરાતત્વીય સ્ત્રોતો : ચોમેરશોધ, ઉત્ખનન, અભિલેખવિદ્યા અને સિક્કાશસ્ત્ર, પુરાતત્વીય જગ્યાઓ (સ્થળોનો) કાળસમય. સાહિત્યિક સ્ત્રોતો: આદિવાસી સાહિત્ય: પ્રાથમિક અને દ્વિતીયક (ગૌણ) : ધાર્મિક અને નિરપેક્ષ કાળનિર્ણયની સમસ્યા, પુરાણકથા, દંતકથા, વગેરે. વિદેશીઓની નોંધો : ગ્રીક, ચીની અને અરેબિક.
- **ગોવાળો અને ખાદ્ય ઉત્પાદન:** નવો પાષાણ યુગ અને તામ્ર પાષાણ યુગનો તબક્કો, વસાહત, વહેંચણી, ઓજારો અને વિનિમયની (અદલાબદલી) પદ્ધતિઓ.
- **સિંધુ/ હડપ્પા સંસ્કૃતિ:** ઉદભવ, વિસ્તાર, મુખ્ય જગ્યાઓ(સ્થળો), વસાહત પદ્ધતિ, કસબમાં પારંગતતાનું જ્ઞાન, ધર્મ, સમાજ અને રાજ્યતંત્ર. સિંધુ સંસ્કૃતિનું પતન, આંતરીક અને વિદેશી વેપાર, ભારતનું પ્રથમ શહેરીકરણ.
- **વૈદિક અને ઉત્તર વૈદિક યુગો:** આર્યોની ચર્યાઓ, રાજકીય અને સામાજિક સંસ્થાઓ, રાજ્યનું માળખું અને રાજ્યના સિદ્ધાંતો, વર્ણોનો ઉદય અને સામાજિક સ્તરીકરણ, ધાર્મિક અને તાત્વિક વિચારધારાઓ. લોઢાનો યાંત્રિક ઉદ્યોગોનો પરિચય. દક્ષિણ ભારતના સ્મારકના મોટા પથ્થરો.

- રાજ્યના વિસ્તૃતિકરણની પદ્ધતિ: મહાજનપદો, રાજાશાહી અને ગણતંત્રોના રાજ્યો, આર્થિક અને સામાજિક વિકાસ અને ઈ.સ.પૂર્વે ૬(છઠ્ઠી) સદીમાં બીજા શહેરીકરણનો ઉદભવ; સ્થાપિત સંપ્રદાયોનો ઉદય-જૈન, બૌદ્ધ અને આજીવિકાઓ.
- રાજ્યથી સામ્રાજ્ય સુધી : મગધનો ઉદય, એલેક્ઝાન્ડરનું ગ્રીક આક્રમણ અને તેનો પ્રભાવ, મૌર્યનો વિસ્તાર, મૌર્ય રાજ્યતંત્ર, સમાજ, અર્થતંત્ર, અશોકનો ધર્મ અને તેનું સ્વરૂપ, મૌર્ય સામ્રાજ્યની પડતી અને વિઘટન, મૌર્ય કલા અને સ્થાપત્ય, અશોકની રાજાજ્ઞાઓ: ભાષા અને લિપિ.
- સામ્રાજ્યનું વિઘટન અને પ્રાદેશિક સત્તાઓનો ઉદભવ: ઈન્ડો- ગ્રીકો, શુંગો, સાતવાહનો, કુષાણો અને શક-ક્ષત્રપો, સંગમ સાહિત્ય, સંગમ સાહિત્યમાં દક્ષિણ ભારતના રાજ્યતંત્ર અને સમાજનું પ્રતિબિંબ, ઈ.સ.પૂર્વે બીજી થી ઈ.સ.પૂર્વે ત્રીજી સદીનો વેપાર અને વાણિજ્ય, રોમન સાથેનો વેપાર, મહાયાન બૌદ્ધ ધર્મનો ઉદય, ખારવેલ અને જૈન ધર્મ, ઉત્તર મૌર્યકાલીન કલા અને સ્થાપત્ય. ગાંધાર, મથુરા અને અમરાવતી શાખાઓ.
- ગુપ્તો અને વાકાટકો : રાજ્ય તંત્ર અને સમાજ, કૃષિ અર્થવ્યવસ્થા, ભૂમિદાનના પદ્ધતિ, જમીન મહેસુલ, જમીનના હક્કો, ગુપ્ત વંશના સિક્કાઓ, મંદિર સ્થાપત્યની શરૂઆત, પૌરાણિક હિંદુત્વની ઉત્પત્તિ, સંસ્કૃત સાહિત્ય અને ભાષાનો વિકાસ. વૈજ્ઞાનિક અને યાંત્રિક વિકાસ. ખગોળશાસ્ત્ર, ગણિતશાસ્ત્ર અને વૈદિકશાસ્ત્રનો વિકાસ.
- હર્ષ અને તેનો સમય: વહીવટી તંત્ર અને ધર્મ.
- આંધ્રપ્રદેશમાં સાલનકાયનો અને વિષ્ણુકુંડીનો.
- પ્રાદેશિક રાજ્યોનો ઉદભવ : દખ્ખનના રાજ્યો : ગંગો, કદમ્બો, પશ્ચિમ અને પૂર્વના ચાલુક્યો, રાષ્ટ્રકૂટો, કલ્યાણના ચાલુક્યો, કાકતીયો, હોયસલો અને યાદવો.
- દક્ષિણ ભારતના રાજ્યો : પલ્લવો, ચેરાઓ, ચોલો અને પાંડ્યો.
- પૂર્વ ભારતના રાજ્યો: બંગાળના પાલો અને સેનો, કામરૂપના વર્મનો, ઓડીસા(ઓરીસા) ના ભાઉમકરાઓ અને સોમવંશીઓ.
- પશ્ચિમ ભારતના રાજ્યો: વલ્લભીના મૈત્રકો અને ગુજરાતના ચાલુક્યો.
- ઉત્તર ભારતના રાજ્યો: ગુર્જર-પ્રતિહારો, કલચુરી-ચેદીઓ, ગઢવાલો અને પરમારો.
- પ્રારંભિક મધ્યકાલીન ભારતનાં લક્ષણો: વહીવટ તંત્ર અને રાજકીય માળખું. કાયદેસરનું સગપણ.
- કૃષિ અર્થવ્યવસ્થા: ભૂમિ દાનના પદ્ધતિ, ઉત્પાદન સંબંધિત બદલાવ, દરજ્જા પ્રમાણે જમીનના હક્કો અને કૃષિવર્ગ, જળસ્ત્રોતો, કર વ્યવસ્થા, સિક્કાઓ અને ચલણની વ્યવસ્થા.

- **વેપાર અને શહેરીકરણ :** વેપારની પધ્ધતિઓ અને શહેરી વસાહતો, બંદરો અને વેપારના માર્ગો, વેપારની ચીજો અને બદલાવ, વેપાર મંડળો, અગ્નિ-એશિયાની વસાહતો સાથેનો વેપાર.
- **બ્રાહ્મણ ધર્મોનો વિકાસ:** વૈષ્ણવ ધર્મ અને શૈવ ધર્મ; મંદિરો, પ્રાદેશિક શાખાઓને આશ્રય; મંદિર સ્થાપત્ય અને પ્રાદેશિક શૈલીઓ. દાન, તીર્થ અને ભક્તિ. તમિળ ભક્તિ આંદોલન-શંકરાચાર્ય, માધવ અને રામાનુજાચાર્ય.
- **સમાજ:** વર્ણ, જાતિ અને જ્ઞાતિઓનો ફેલાવો, સ્ત્રીનો દરજ્જો, જાતિ-લિંગ, લગ્ન અને મિલકતના (માલિકી) સંબંધો. સાર્વજનિક જીવનમાં સ્ત્રીઓ. આદિવાસી ખેડૂતોનું સ્થાન અને તેમનો વર્ણમાં દરજ્જો. અસ્પૃશ્યતા.
- **શિક્ષણ અને શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ :** અગ્રહારો, મઠો અને મહાવિહારો શિક્ષણના કેન્દ્રરૂપે, પ્રાદેશિક ભાષાઓનો વિકાસ.
- **પૂર્વ મધ્યકાલીન ભારતમાં રાજ્યની રચના સંબંધી ચર્ચાઓ:**
(અ) સામંતી નમૂનો; (બ) કાંપવાળી (કુદરતી) નમૂનો અને (ક) સંકલિત નમૂનો.
- આરબ સંપર્કો, ગઝનવીના વિજયો, અલ્બેરૂનીના લખાણો.

3. મધ્યકાલીન ભારતીય ઇતિહાસ

- **મધ્યકાલીન ભારતના ઇતિહાસના આધાર સ્ત્રોતો :** પુરાતત્વીય, અભિલેખીય અને સિક્કાઓની સામગ્રીઓ. સ્મારકો અંગેની સામગ્રી અને પુરાવાઓ; તવારીખો, સાહિત્યિક સ્ત્રોતો- ફારસી, સંસ્કૃત અને પ્રાદેશિક ભાષાઓનું સાહિત્ય, દફતરખાના, ફરમાનો, વહીઓ, પોથીઓ/ અખબારાત. વિદેશી પ્રવાસીઓની નોંધો –ફારસી અને અરેબિક.
- **રાજકીય વિકાસ:** દિલ્લી સલ્તનત-ઘોરીઓ, તુર્કો, ખિલજીઓ, તુઘલખો, સૈયદો અને લોદીઓ. દિલ્હી સલ્તનતનું પતન.
- **મુઘલ સામ્રાજ્યનો પાયો:** બાબર, હુમાયુ અને સુરી, અકબરથી ઔરંગઝેબ સુધીનું વિસ્તૃતીકરણ અને સુદઠીકરણ. મુઘલ સામ્રાજ્યનું પતન.
- **પછીના મુઘલો અને મુઘલ સામ્રાજ્યનું વિઘટન.**
- **વિજયનગર અને બહમની રાજ્ય- દખ્ખણના સલ્તનત;** બીજાપુર, ગોલકોંડા, બીડર, બેરર અને અહમદનગર-ઉદય, વિસ્તાર અને વિઘટન. પૂર્વના ગંગો અને સૂર્યવંશી ગજપતિઓ.
- **મરાઠાઓનો ઉદય અને શિવાજીની સ્વરાજની સ્થાપના :** પેશ્વાઓના શાસનકાળમાં તેનો વિસ્તાર; મુઘલ-મરાઠા સંબંધો, મરાઠાસંઘ. પતનનાં કારણો.
- **વહીવટીતંત્ર અને અર્થવ્યવસ્થા:** સલ્તનતનું વહીવટીતંત્ર, રાજ્યનું સ્વરૂપ-દેવશાહી(ધર્મગુરૂ) અને ઈશ્વરકેંદ્રીય, કેન્દ્રીય, પ્રાંતીય અને સ્થાનિક વહીવટી તંત્ર. વારસાઈ હક્ક.

- શેરશાહના વહીવટી સુધારા: મુઘલ વહીવટીતંત્ર- કેન્દ્રીય, પ્રાંતીય અને સ્થાનિક: મનસબદારી અને જાગીરદારી પ્રથા.
- દખ્ખણનું વહીવટીતંત્ર- વિજયનગર રાજ્ય અને રાજ્યતંત્ર, બહમની વહીવટીતંત્ર; મરાઠાઓનું વહીવટીતંત્ર- અષ્ટપ્રધાન.
- દિલ્હી સલ્તનત અને મુઘલોની સરહદની નીતિઓ.
- સલ્તનત અને મુઘલ સમયમાં આંતરરાજકીય સંબંધો.
- કૃષિ ઉત્પાદન અને નહેર યોજના, ગ્રામીણ અર્થવ્યવસ્થા, કૃષિવર્ગ, ભૂમિદાન અને કૃષિ(ખેતી) માટે ધીરાણ, શહેરીકરણ અને પ્રજાકીય માળખું.
- ઉદ્યોગો- સુતરાઉ કાપડ, હસ્ત ઉદ્યોગો, કૃષિ આધારિત ઉદ્યોગો, સંગઠન, કારખાનાઓ અને યંત્રો-ઉદ્યોગશાસ્ત્ર(ટેકનોલોજી)
- વેપાર અને વાણિજ્ય રાજ્યની નીતિઓ, આંતરીક અને બાહ્ય વેપાર: યુરોપીય વેપાર, વેપાર કેન્દ્રો અને બંદરો, વાહન વ્યવહાર અને સંદેશા વ્યવહાર.
- હુંડી(નાણાંની સગવડો) અને વિમો, રાજકીય આવક-જાવક, ચલણ, ટંકશાળ પ્રથા; દુષ્કાળો અને ખેડૂતોના વિગ્રહો

સામાજિક-ધાર્મિક ચળવળો

- સમાજ અને સંસ્કૃતિ: સમાજનું સંગઠન અને સમાજનું માળખું.
- સૂફીઓ અને તેમના પંથો, માન્યતાઓ અને કર્મકાંડ, અગ્રણી સૂફી સંતો, સામાજિક સમરસતા.
- ભક્તિ ચળવળ- શૈવ ધર્મ, વૈષ્ણવ ધર્મ, શક્તિ ધર્મ.
- મધ્યકાલીન સંતો-ઉત્તર અને દક્ષિણ –સામાજિક , રાજકીય અને ધાર્મિક જીવન પર તેમનો પ્રભાવ-મધ્યકાલીન સ્ત્રી સંતો.
- શીખ ચળવળ- ગુરૂનાનક દેવ: તેમના ઉપદેશો અને વિધિવિધાન, આદિગ્રંથ, ખાલસા.
- સામાજિક વર્ગીકરણ: શાસકવર્ગ, મુખ્ય ધાર્મિક જૂથો, ઉલેમા, વેપારી અને વ્યવસાયી વર્ગો- રાજપૂત સમાજ.
- ગ્રામીણ સમાજ : નાના સરદારો, ગ્રામીણ અમલદારો, ખેડૂતો અને ખેડૂત સિવાયના વર્ગો, કારીગરો.
- સ્ત્રીઓની સ્થિતિ-જનાના પ્રથા-દેવદાસી પ્રથા.
- શૈક્ષણિક વિકાસ, શૈક્ષણિક કેંદ્રો અને અભ્યાસક્રમ, મદરેશા શિક્ષણ.
- લલીત કલાઓ-ચિત્રકલાની મુખ્ય શાખાઓ-મુઘલ, રાજસ્થાની, પહાડી, ગઢવાલી, સંગીતનો વિકાસ.
- કલા અને સ્થાપત્ય : હિંદુ-ઇસ્લામિક સ્થાપત્ય, મુઘલ સ્થાપત્ય, પ્રાદેશિક શૈલીઓ.
- હિંદુ-અરેબિક સ્થાપત્ય, મુઘલ બગીચા, મરાઠા કિલ્લા, કબરો અને મંદિરો.

૪. અર્વાચીન ભારતીય ઇતિહાસ

- અર્વાચીન ભારતના ઇતિહાસના આધાર સાધનો : દફતરીય સામગ્રી, જીવન ચરિત્રો અને સંસ્મરણો, વૃત્તપત્રો, મૌખિક પુરાવાઓ, સર્જનાત્મક સાહિત્ય અને ચિત્રકલા, સ્મારકો, સિક્કાઓ.
- બ્રિટીશ સત્તાનો ઉદય : ૧૬ મીથી ૧૮મી સદીમાં હિંદમાં યુરોપીય વેપારીઓ-પોર્ટુગીઝ, ડચ, ફ્રેંચ અને બ્રિટિશ.
- હિંદમાં બ્રિટિશ આધિપત્યની સ્થાપના અને વિસ્તાર.
- બંગાળ, અવધ, હેદરાબાદ, મૈસુર, કર્ણાટક અને પંજાબ જેવી મુખ્ય સત્તાઓ સાથે બ્રિટિશના સંબંધો.
- ૧૮૫૭નો વિપ્લવ, કારણો, સ્વરૂપ અને પ્રભાવ.
- ઈસ્ટ ઇન્ડિયા કંપની અને તાજનો વહીવટ; ઈસ્ટ ઇન્ડિયા કંપનીનો હિંદમાં કેંદ્રીય અને પ્રાંતીય માળખાકીય વિકાસ.
- બ્રિટિશ નેજા હેઠળ સર્વોપરીસત્તા, સનદી સેવા, ન્યાયતંત્ર, પોલિસ અને લશ્કર. તાજના નેજા હેઠળ બ્રિટિશની કાર્યપદ્ધતિ(નીતિ) અને સર્વોપરી સત્તા.
- સ્થાનિક શાસન.
- બંધારણીય ફેરફારો ૧૯૦૯ થી ૧૯૩૫.
- વસાહતોની અર્થવ્યવસ્થા: વેપારના કદ અને દિશામાં પરિવર્તન.
- કૃષિનું વિસ્તરણ અને વ્યવસાયીકરણ, જમીન હક્કો, જમીન માલિકી અંગેની સમજૂતીઓ, ગ્રામિણ દેવાદારી, ભૂમિહીન મજૂરો, સિંચાઈ અને નહેરની બાંધકામ પદ્ધતિ.
- ઉદ્યોગોની પડતી- કારીગરોની સામાજિક- આર્થિક પરિસ્થિતિઓમાં પરિવર્તન, બિન શહેરીકરણ, આર્થિક શોષણ, વિશ્વયુદ્ધો અને અર્થવ્યવસ્થા.
- બ્રિટીશ ઉદ્યોગ નીતિ, મુખ્ય આધુનિક ઉદ્યોગો, કારખાના અંગેના કાયદાઓનું સ્વરૂપ, કામદારો અને મજૂર સંગઠનની ચળવળો.
- નાણાનીતિ, બેંકીંગ, ચલણી નાણું અને વિનિમય દર, રેલ્વે અને માર્ગ વાહનવ્યવહાર, સંદેશા વ્યવહાર-પોસ્ટ અને ટેલીગ્રાફ.
- નવા શહેરી કેન્દ્રોનો વિકાસ; નગર આયોજનની અને સ્થાપત્યના નૂતન લક્ષણો, શહેરી સમાજ અને શહેરી સમસ્યાઓ.
- દુકાળ અને રોગચાળો અને સરકારની નીતિ.
- આદિવાસી અને ખેડૂત ચળવળો.
- પરિવર્તનની દિશામાં ભારતીય સમાજ : ખ્રિસ્તી સમાજ સાથેનો સંપર્ક-મિશનો અને મિશનરીઓ; હિંદના સામાજિક અને આર્થિક વ્યવહારો અને ધાર્મિક માન્યતાઓની સમીક્ષા; શૈક્ષણિક અને ઇત્તર પ્રવૃત્તિઓ.

- નૂતન શિક્ષણ-સરકારી નીતિ, તેના સ્તર અને સામગ્રી, અંગ્રેજી ભાષા, વિજ્ઞાનનો વિકાસ, યંત્ર ઉદ્યોગશાસ્ત્ર, સાર્વજનિક આરોગ્ય અને દવાઓ-આધુનિકીકરણ તરફ.
- ભારતીય નવજાગૃતિ- સામાજિક-ધાર્મિક સુધારા, મધ્યમ વર્ગનો ઉદય; જ્ઞાતિ જૂથો અને જ્ઞાતિઓમાં આવન-જાવન.
- સ્ત્રીઓનો પ્રશ્ન : રાષ્ટ્રવાદી વિચાર, મહિલા સંસ્થાઓ, મહિલા સંબંધી બ્રિટિશ કાયદા, લિંગસંબંધી ઓળખ અને બંધારણીય દરજ્જો.
- મુદ્રણાલયો- પત્રકાર પ્રવૃત્તિ અને લોકમત
- ભારતીય ભાષાઓ અને સાહિત્ય સ્વરૂપોનું આધુનિકીકરણ- સંગીત, ચિત્રકલા અને નાટ્યકલા પ્રતિ પુનઃ અભિમુખતા.
- ભારતીય રાષ્ટ્રવાદનો ઉદય : રાષ્ટ્રવાદના સામાજિક અને આર્થિક આધારો.
- ભારતીય રાષ્ટ્રીય કોંગ્રેસનો જન્મ : ભારતીય રાષ્ટ્રીય કોંગ્રેસની વિચારધારાઓ અને કાર્યક્રમો, ૧૮૮૫થી ૧૯૨૦ ; સ્વતંત્રતા સંગ્રામમાં ભારતીય રાષ્ટ્રીય કોંગ્રેસનું યોગદાન
- સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામમાં ક્રાંતિકારીઓની ભૂમિકા
- સ્વદેશી અને સ્વરાજ.
- ગાંધીવાદી લોક આંદોલનો; સુભાષચંદ્ર બોઝ અને આઇ એન એ (INA); રાષ્ટ્રીય ચળવળમાં મધ્યમવર્ગનો ફાળો, રાષ્ટ્રીય ચળવળમાં સ્ત્રીઓની ભાગીદારી.
- ડાબેરી રાજકારણ
- દલિત વર્ગોની ચળવળ.
- કોમવાદી રાજકારણ; મુસ્લિમ લીગ અને પાકિસ્તાનનો ઉદભવ.
- આઝાદી તરફ પ્રયાણ અને ભાગલા.
- સ્વાતંત્ર્યોત્તર ભારત : ભાગલા પછીના પડકારો; હિંદના દેશી રાજ્યનું એકીકરણ; કાશ્મીર, હૈદરાબાદ અને જૂનાગઢ.
- બંધારણ સભાની સ્થાપના અને તેનું યોગદાન: ભારતના બંધારણનું ઘડતર અને તેના લક્ષણો. અમલદારશાહીનું માળખું. બંધારણના ઘડતરમાં ડો. બી.આર. આંબેડકરની વિશિષ્ટ ભૂમિકા
- નવી શિક્ષણનીતિ.
- આર્થિક નિતીઓ અને આયોજન પ્રક્રિયા; આદિવાસીઓનો વિકાસ, સ્થળાંતર અને સમસ્યાઓ.
- રાજ્યોની ભાષાવાર પુનઃરચના-કેંદ્રીય-રાજકીય સંબંધો.
- વિદેશનીતીનો પ્રારંભ-પંચશીલ, ભારતીય રાજકારણના પરિમાણો, કટોકટી; ઉદારતાવાદ, ખાનગીકરણ અને વૈશ્વિકીકરણ અને ભારતીય અર્થતંત્ર.

પ. વિશ્વ ઇતિહાસ : વિભાવનાઓ, ખ્યાલો અને સંજ્ઞાઓ

પ્રાગ ઇતિહાસ	માનવતાવાદ
દફન વિધિઓ	ભવ્ય આપખુદ રાજતંત્ર
કાનૂન-સંહિતા	દૈવી હક્ક
એથન્સની લોકશાહી	દેવળની સર્વોપરિતા
ગુલામી	પવિત્ર રોમન સામ્રાજ્ય
ઉમરાવશાહી	સામાજિક કરાર અને સામાન્ય ઇચ્છા
કન્ડ્રશિયસ ધર્મ	રાષ્ટ્રીય રાજ્યો
જાગીરદારી પદ્ધતિ	નવજાગૃતિ
સામંતશાહી	ધર્મસુધારણા
બિન-જોડાણનીતિ	ડાર્વિનવાદ
લોકશાહી	મહામંદી (૧૯૨૯)
રાષ્ટ્રસમુહ	નારીવાદ
સમાજવાદ	નાઝીવાદ
રંગભેદની નીતિ	સામ્રાજ્યવાદ
ઠંડુ યુધ્ધ	શક્તિ સંતુલનનો સિધ્ધાંત
અનુ-આધુનિકતાવાદ	માનવ હક્કો

ડ. ઐતિહાસિક રીત, સંશોધન, પદ્ધતિ અને ઇતિહાસલેખન

- ઇતિહાસનું કાર્યક્ષેત્ર અને મહત્વ.
- ઇતિહાસમાં વસ્તુલક્ષિતા અને પૂર્વગ્રહો.
- પ્રાયોગિક વિશ્લેષણ, ઇતિહાસમાં વિવેચન, સંયોગીકરણ અને નિદર્શન.
- ઇતિહાસ અને તેના સહાયક શાસ્ત્રો.
- ઇતિહાસ વિજ્ઞાન, કલા (Arts) અથવા સામાજિક વિજ્ઞાન.
- ઇતિહાસમાં કારણવાદ અને કલ્પનાશક્તિ.
- પ્રાદેશિક ઇતિહાસનું મહત્વ.
- ભારતીય ઇતિહાસનાં વર્તમાન પ્રવાહો.
- સંશોધન પદ્ધતિ.
- ઇતિહાસમાં અનુમાન.
- સૂચિત સંશોધન ક્ષેત્ર.
- આધાર સાધનો-ડેટા સંગ્રહ(સંચય), મુખ્ય/દ્વિતીયક (ગૌણ), મૂળ અને સંક્રમણ આધાર સાધનો.

- ઐતિહાસિક સંશોધનના પ્રવાહો.
- વર્તમાન ભારતીય ઇતિહાસલેખન.
- ઇતિહાસમાં વિષયની પસંદગી.
- નોંધો, સંદર્ભો, પાદટીપો અને સૂચિ.
- મહાનિબંધ અને સોપણીના લખાણો.
- ઇતિહાસ લેખનમાં લખાણચોરી, બૌદ્ધિક અપ્રમાણિકતા.
- ઇતિહાસલેખનમાં શરૂઆતનાં ઐતિહાસિક લખાણો-ગ્રીક, રોમન અને ચર્ચ લેખનપદ્ધતિ.
- નવજાગૃતિની ઇતિહાસના લખાણો પર અસર.
- ઐતિહાસિક લખાણોમાં નકારાત્મક અને સકારાત્મક વિચારકોનું જુથ.
- બર્લિનક્રાંતિની ઘટનાના લખાણો-વોન રાન્કે.
- ઇતિહાસમાં માર્ક્સવાદી તત્વજ્ઞાન-વૈજ્ઞાનિક સામગ્રીવાદ.
- ઇતિહાસમાં પુનરાવર્તનની માન્યતા-ઓસવલ્ડ સ્પેનગ્લર.
- ઇતિહાસમાં પડકારો અને પ્રતિભાવ-આર્નોલ્ડ જોસેફ ટોયન્બી.
- ઇતિહાસમાં અનુ-આધુનિકવાદ

૭. ગુજરાતનો ઇતિહાસ અને સંસ્કૃતિ

- (૧) ગુજરાતમાં પાષાણકાલીન સ્થળો અને તેની સંસ્કૃતિ
- (૨) મૌર્યયુગીન ગુજરાત
- (૩) શકકાલીન ગુજરાત
- (૪) મૈત્રકકાલીન ગુજરાત
- (૫) સોલંકી-વાઘેલાયુગ
- (૬) ગુજરાતમાં મુસ્લીમ સલ્તનતની સ્થાપના અને વિકાસ
- (૭) પ્રાચિનકાળથી બ્રિટીશકાળની સ્થાપના સુધીના ગુજરાતની સામાજિક અને સાંસ્કૃતિક પરિસ્થિતિ: સાહિત્ય, કલા, સ્થાપત્યના સંદર્ભમાં
- (૮) મરાઠીકાલીન ગુજરાત
- (૯) બ્રિટીશકાલીન ગુજરાત : નર્મદ, કરસનદાસ મુળજી, મહિપતરામ રૂપરામ જેવા મહત્વપૂર્ણ સુધારકો અને ગુજરાતમાં સામાજિક-ધાર્મિક સુધારક ચળવળો

(૧૦) ભારતના સ્વતંત્રતા સંગ્રામમાં ગુજરાતની ભૂમિકા

(૧૧) આધુનિક ગુજરાતમાં સામાજિક પરિવર્તન

(૧૨) મહાગુજરાતની ચળવળ

(૧૩) નવનિર્માણ આંદોલન અને ગુજરાત

(૧૪) ઇ.સ.૧૯૬૦ થી ઇ.સ.૨૦૦૦ સુધીના ગુજરાતની સફર

૮. રાષ્ટ્રવાદી દ્રષ્ટિકોણથી ઇતિહાસના પુનર્લેખનની જરૂરીયાત.

૯. સંબંધિત ક્ષેત્રમાં સાંપ્રત પ્રવાહો અને તાજેતરની પ્રગતિ.